

Tiina Kiiski
Hannele Kärkkäinen

Työrauha kaikille – tukitoimia yläkoulun työrauhaongelmiin

Yläkouluissa työrauhaongelmat ovat varsin yleisiä. Oppituntien aikainen häiriökäyttäytyminen haittaa oppimista, eikä opettaja pysty aina hallitsemaan luokkaa. Keuruun yhteiskoulun yläkoulussa on vuodesta 2008 kehitelty Työrauha kaikille -toimintamallia luokissa ilmenevien työrauhaongelmien ja tarkkaavuuden pulmien vähentämiseksi. Toimintamallia on sovellettu kokonaisuun ryhmiin yksittäisten ongelmatapausten sijaan. Kokemusten mukaan malli on vähentänyt luokkien levottomuutta, ollut selkeä ja konkreettinen työkalu luokanvalvojalle sekä vähentänyt opettajan tunnetta siitä, että hän on haasteellisen luokan kanssa yksin.

Asiasanat: työrauha, yläkoulu, häiriökäyttäytyminen, luokkainterventio

Häiriökäyttäytyminen oppituntien aikana haittaa opiskelua, ja usein opettajilta kuuluu käyttäytymisen hallintaan merkittävä osa oppitunnista. Häiriökäyttäytyminen ei yleensä ole pelkästään muutaman oppilaan ongelma, vaan häiritsevästi käyttäytyviä oppilaita on useita ja luokan työrauha on yleisesti heikko. Häiriökäyttäytyminen myös vaikeuttaa opettajien oman työn hallintaa. Huolimatta ongelmien yleisyydestä ja suuruudesta yläkoulujen käyttöön sovel-

tuvia käyttäytymisen ohjaamisen menetelmiä ei juurikaan ole Suomessa olemassa. Puute on erityisesti menetelmistä, joilla voidaan vaikuttaa koko luokan työskentelyyn siten, että huomio ei kohdistu yksittäisiin oppilaisiin.

Keuruun yhteiskoulun yläkoulussa on vuodesta 2008 alkaen kehitelty ja käytetty Työrauha kaikille -toimintamallia. Sitä on käytetty erityisen haasteellisissa luokissa oppilaiden toivotun käyttäytymisen vahvistamiseen ja ei-toivotun käyttäytymisen sammuttamiseen. Mallin tarkoituksena on ollut tukea hyvän oppimisilmapiirin syntymistä ja vähentää työrauhan ylläpitämisen ja luokan hallinnan vaatimaa aikaa. Pyrkimyksenä on ollut tarjota oppimiselle sellainen fyysinen ja sosiaalinen ympäristö, jossa myös oppilaan ”psykkinen tila” olisi vähitellen valmiimpi kannustaville oppimiskokemuksille.

Mallia on käytetty luokissa, joissa on esiintynyt poikkeuksellisen paljon ei-toivottua käyttäytymistä, kuten toistuvaa opetuksen häirintää ja opettajan vastustamista, läksyjen ja tuntitehtävien tekemättä jättämistä, työ- ja opiskelumateriaalien hukkaamista sekä yleistä huonoa luokkahenkeä. Monista näitä luokkia opettaneista opettajista on tuntunut, etteivät he ole pystyneet enää hallitsemaan luokkaa.

Luokanvalvojien, aineenopettajien, rehtorin sekä vanhempien antama palaute toimintamallista on ollut rohkaisevaa. Toimintamalli on ollut tehokas ja konkreettinen tapa puuttua ei-toivottuun käyttäytymiseen erityisesti ryhmätasolla. Toimintamalli kehitettiin alun perin avuksi tarkkaavuuden ja käyttäytymisen ongelmiin, mutta opettajat ja oppilaat ovat kertoneet myös muista positiivisista vaikutuksista. Näitä ovat olleet esimerkiksi luokkailmapiirin parantuminen ja se, että hiljaiset ja ”näkyvät” oppilaat ovat alkaneet saada myönteistä palautetta. Oppilaista myös tuntuu, että opettajien arvioinnit ja kommentit ovat aiempaa oikeudenmukaisempia.

Toimintamallin avulla ei ole pystytty ratkaisemaan kaikkien oppilaiden ongelmakäyttäytymistä, mutta se on ollut tehokas väline esimerkiksi suunniteltaessa oppilaalle muuta tukea, kuten osa-aikaista erityisopetusta, pienryhmäopetusta tai psykologista ja/tai sosiaalista tukea. Lisäksi mallin avulla on saatu kattava, pitkällä aikavälillä dokumentoitu aineisto luokan ja yksittäisten oppilaiden käyttäytymisestä. Tätä tietoa on voitu käyttää helposti hyödyksi esimerkiksi keskusteluissa oppilaiden, vanhempien ja opettajien kanssa. Tällöin on voitu selkein faktatiedoin todentaa oppilaan edistyminen tai tuen tarpeen lisääntyminen ja vähentää subjektiivisia arvioita.

LÄHTÖTILANNE

Työrauha kaikille -mallin alkujuuret johtavat yksittäisen tarkkaavuushäiriöisen yläkoulun oppilaan kuntoutusprosessiin. Monien oppilasta koskevien ongelmatilanteiden jälkeen kouluterveydenhoitaja konsultoi terveyskeskuspsykologia, joka selvitteli laajemman tukiverkoston mukaan

ottamista oppilaan koulunkäynnin tukemiseen. Jo vuosia oli tuntunut haasteelliselta tukea yläkoulussa olevia nuoria, joilla on tarkkaavuus- ja käyttäytymispulmia – haasteellista oli myös heitä opettavien aineenopettajien tukeminen. Psykologin mielestä oppilaalle sopivin kuntoutusympäristö oli oma luokka.

Tässä vaiheessa yläkoulussa päädyttiin pitämään koulukohtainen puolipäiväinen VESO-koulutus aiheesta ”tarkkaavuuden ja käyttäytymisen ongelmat luokassa / ADHD” erityisopettajan alustamana. Tilaisuuteen osallistui noin 20 aineenopettajaa. Alustuksen jälkeen työskenneltiin erityisopettajan ja psykologin johdolla pienryhmissä ja pohdittiin sopivia tapoja puuttua yläkouluikäisten nuorten käyttäytymisen ongelmiin. Tilaisuudessa kävi ennen pitkää ilmi, että opettajat kantoivat yksittäistä oppilastapausta enemmän huolta siitä, että luokalla oli useita oppilaita, jotka häiritisivät tunnin kulkua eivätkä osallistuneet millään tavalla tuntityöskentelyyn. Tähän mennessä opettajat olivat käyttäneet luokassa monia keinoja häiritsevästi käyttäytyneiden oppilaiden hillitsemiseksi. He olivat tukeneet, kannustaneet ja antaneet positiivista palautetta, jättäneet häiriköt vaille huomiota, vedonneet muihin oppilaisiin tilanteen rauhoittamiseksi ja käyttäneet niitä sanktioita, joita heillä opettajina oli oikeus käyttää (mm. yhteydenotto kotiin ja jälki-istunto).

Näytti siltä, että häirikköoppilaat olivat tulleet immuuneiksi negatiiviselle palautteelle, koulumotivaatio oli laskenut, oppilaiden työrauha kärsinyt ja opettajat olivat uupuneita tilanteeseen. VESO-koulutuksessa luotiin pohja systemaattiselle toimintamallille, jolla vähennetään yläkoulun työrauhaongelmia, mutta mallin jatkokehittäminen on edellyttänyt opettajien, erityistyöntekijöiden (erityisopettaja, koulupsykologi ja koulukuraattori) ja

koulun johdon hyvin toimivaa yhteistyötä. Nykyisessä muodossaan Työrauha kaikille -malli on reilun kahden vuoden kehittämistyön tulos. Toiminnan alkuun saattaminen ja prosessin eteenpäin vieminen ovat vaatineet panostusta, johon koulun johto on antanut riittävät resurssit.

Kahden vuoden kuluessa aineenopettajat ovat osallistuneet toimintamallin toteuttamiseen sekä mallin tuloksellisuuden arviointiin erityisissä arviointikokouksissa. Arviointikokouksia on pidetty interventioiden aikana noin kuuden viikon välein ja kokoukset ovat kestäneet 30–45 minuuttia. Aineenopettajat ovat voineet rehtorin luvalla käyttää arviointikokouksiin kahdeksannen ja yhdeksannen luokan TET-jaksoilta vapautuneita opetustunteja. Aineenopettajilta saatu rohkaiseva palaute osoittaa, että mallin toteuttamiseen vaadittava resurssi ja työmäärä ovat olleet siitä saatuun hyötyyn nähden kohtuullisia.

TOIMINTAMALLIN PÄÄPERIAATTEET

Työrauha kaikille -malliin liittyvien toimenpiteiden on haluttu kohdistuvan tasapuolisesti kaikkiin luokan oppilaisiin – ei ainoastaan eniten häiritseviin tapauksiin. Malliin on pyritty rakentamaan sisään joitakin keskeisiä ja toimivaksi havaittuja käyttäytymisteoreettisia komponentteja, kuten palkkioiden ja rangaistusten ennustettavuus sekä pyrkimys vaikuttaa koko oppilasjoukon käyttäytymiseen pelkkien ongelmatapausten sijaan. Jotta opettajat ja muut yhteistyötahot jaksaisivat työskennellä haastavien luokkien kanssa pitkäjänteisesti, tavoitteet on asetettu jokaisen kohdeluokan kanssa siten, että ne olisivat realistisesti saavutettavissa (ks. Aro, Närhi & Räsänen, 2001).

Toimintamallin toteuttamisessa läh-

detään aina siitä, että opettajat pohtivat yhdessä luokan oppilaiden työskentelyssä ilmenneitä ongelmatilanteita. Opettajat valitsevat kaksi oppimista eniten haittaavaa ongelmaa, jotka muutetaan tavoitteiden muotoon. Niistä tulee käyttäytymisen arvioinnin ja palautteenannon kohteita. Samantyyppistä arviointia ja sen tuloksellisuutta on aikaisemmin dokumentoitu Suomessa yksilötasolla alakouluympäristöön sovellettuna (ks. Aro & Närhi, 2003).

Työrauha kaikille -mallin perusideana on arvioida luokan jokaisen oppilaan tavoitekäyttäytymistä systemaattisesti jokaisella oppitunnilla. Tavoitteita on kerrallaan korkeintaan kaksi, ja ne muotoillaan mahdollisimman konkreettisiksi. Arviointi on haluttu tehdä vaivattomaksi ja nopeaksi, jotta sen toteuttaminen luokkatilanteessa olisi mahdollista. Arviointia varten erityisopettaja on laatinut yhden oppiaine- ja viikkokohtaisen arviointilomakkeen, jonka sisältö ja soveltaminen kuvataan myöhemmin tässä artikkelissa. Arvioinnissa ja palautteen antamisessa korostetaan positiivisuutta ja kannustavuutta. Opettajalla on mahdollisuus antaa tavoitekäyttäytymisestä välitön palaute tunnin lopuksi luokkakohtaisesti sekä tarvittaessa oppilaskohtaisesti. Arviointilomakkeen täyttämisen ja palautteen antoon kuluu opettajalta oppitunnin lopuksi aikaa 3–5 minuuttia.

Jokaisen oppilaan arvioinnit kootaan yhteen viikoittain. Tiettyjen, myöhemmin tässä artikkelissa kuvattavien kriteerien täytyessä luokanvalvoja ottaa yhteyttä oppilaan kotiin ja vie asian koulun oppilashuoltoryhmän käsittelyyn. Työryhmä kokoontuu säännöllisesti viikoittain, ja ryhmässä sovitaan jatkotoimenpiteistä ja vastuuhenkilöistä.

Mallin avulla ei-toivottuun käyttäytymiseen pyritään puuttumaan riittävän varhain ja tehokkaasti. Vanhempien tiedottaminen, vastuuttaminen ja kutsumi-

nen yhteiseen kasvatustyöhön on tärkeää. Ennen mallin käyttöönottoa varmistetaan, että myös vanhemmat ovat tietoisia siitä, mitä heidän lapseltaan odotetaan. Mallin taustalla on ajatus kodin ja koulun kasvatuskumppanuudesta. Palaute- ja puutumisjärjestelmällä on pyritty luomaan sellaista koulukulttuuria, jossa opettajat kantavat yhteisesti kasvatusvastuuta haasteellisista oppilaista ja luokista, antavat kollegiaalista tukea luokanvalvojan vaativaan työhön sekä edistävät kodin ja koulun välistä yhteistyötä.

Mallia on toteutettu luokasta riippuen kuudesta viikosta reiluun viiteen kuukauteen. Päätös intervention lopettamisesta on tehty opettajakunnan kanssa yhteisesti siinä vaiheessa, kun luokan käyttäytyminen on vakiintunut opettajia tyydyttävälle tasolle.

TOIMINTAEDELLYTYKSET

Toimiakseen tehokkaasti malli vaatii koululta tiettyjä reunaehtoja. Johdon tuki on ensiarvoisen tärkeää, paitsi henkilökunnan kannustamisen kannalta, myös yhteisiin toimintaperiaatteisiin sitoutumisen kannalta. Johdon osoittamin resurssein voidaan opettajat kouluttaa mallin käytännön toteuttamiseen ja tulosten arviointiin. Onnistunut prosessi edellyttää opettajakunnalta ongelmien rehellistä tunnustamista (kollegiaalinen kasvatusvastuu) sekä ongelmien oikeaa nimeämistä ja tunnistamista. Tarvitaan yhteistä näkemystä ja halua edistää yhteistä hyvää. Kaikkien opettajien pitää sitoutua mallin toteuttamiseen yhteisesti sovittujen periaatteiden mukaisesti. Toimintamalli vaatii onnistuakseen myös vastuuvetäjän, joka voi olla esimerkiksi erityisopettaja tai koulupsykologi.

Luokanvalvoja on koulurauhamallin käytössä tärkeässä asemassa. Hän kokoaa

yhteen viikkoarvioinnit sekä toimii tärkeimpänä yhteyshenkilönä koulun ja kodin välillä. Tämän vuoksi on välttämätöntä, että luokanvalvoja on itse motivoitunut ja sitoutunut mallin toteuttamiseen. Onnistunut prosessi vaatii panostusta myös koulun oppilashuoltotyöhön. Oppilashuoltotyöryhmä on se instanssi, joka tarvittaessa toimii nopean puuttumisen tahona sekä kodin että lapsen/nuoren suuntaan. Puuttumisen aikajänne on lyhyt – yksi viikko.

TAPAUSKUVAUS SEITSEMÄNNELTÄ LUOKALTA

Tässä artikkelissa kuvataan Työrauha kaikille -mallin soveltamista yläkoulun seitsemännellä luokalla. Kohdeluokassa oli 24 oppilasta, joista poikia 13 ja tyttöjä 11. Usealla luokan oppilaalla oli oppimiseen liittyviä pulmia (matemaattisia ja/tai kielellisiä vaikeuksia). Syyslukukaudella aineenopettajilta tuli jatkuvasti palautetta luokanvalvojalle ja erityisopettajalle luokan huonosta työrauhasta sekä oppilaiden levottomuudesta. Opettajat joutuivat jatkuvasti keskeyttämään opetuksensa, koska suurin osa käytettävästä ajasta kului kurinpitoon. Luokassa puhuttiin yhteen ääneen, puheenvuoroja ei osattu pyytää eikä omaa vastausvuoroa odottaa. Opettajat joutuivat toistamaan ohjeitaan jatkuvasti, koska monet oppilaat eivät olleet niitä yleisen hälinän vuoksi kuulleet. Osa oppilaista ryhtyi tekemään tunneilla annettuja tehtäviä opettajan ohjeiden mukaisesti, osa ei tehnyt niitä koko tunnin aikana. Läksyjen tekeminen oli vaikeaa, koska opetuksen seuraaminen oli jäänyt vähäiseksi. Luokassa oli muutama selkeä häirikkö, ja he vetivät osan porukasta helposti hulinaan mukaan. Opettajat olivat neuvottomia ja miettivät jo huolissaan, miten luokan kanssa pärjätään kahdeksannella ja yhdeksännellä luokalla.

Opettajakunnan yhteinen päätös

Edellisenä lukuvuotena Työrauha kaikille -mallia oli kokeiltu kahden eri luokan kanssa hyvin kokemuksiin. Luokanvalvojan ja joidenkin aineenopettajien toiveesta kaikki luokkaa opettavat opettajat kutsuttiin keskustelemaan ja kartoittamaan luokan kokonaistilannetta. Keskustelun tarkoituksena oli lisäksi päättää toimintamallin mahdollisesta käyttöönotosta. Rehtorin määräyksellä kaikki luokkaa opettavat aineenopettajat osallistuivat tilaisuuteen. Opettajien lisäksi läsnä olivat koulupsykologi ja koulukuraattori.

Erityisopettaja perehdytti opettajat toimintamallin käyttöön sekä sen vaikuttavuuteen liittyviin asioihin. Osa opettajista oli käyttänyt mallia jo edellisenä lukuvuotena, osalle asia oli uusi. Erityisopettaja kartoitti tilaisuudessa keskeisimmät ongelmat, joita aineenopettajat olivat luokkaa opettaessaan kohdanneet. Tässä yhteydessä opettajille kerrottiin edellisen lukuvuoden kokemuksista ongelmallisten luokkien kanssa. Erityisopettaja kertoi, että toimintamallissa oli puututtu ongelmakäyttämiseen nopeasti ja johdonmukaisesti. Erityisopettaja toi esille, ettei toimintamalli poista oppilaan käyttäytymisen taustalla olevaa neurobiologista poikkeavuutta (esim. ADHD), mutta se näyttäisi auttavan oppilaita jäsentämään paremmin ympäristön odotuksia ja sopeuttamaan käyttäytymistään niihin (vrt. Aro & Närhi, 2003; Michelsson, Miettinen, Saresma & Virtanen, 2003; Poikkeus, Aro, Laakso, Eklund, Katajamäki & Lajunen, 2002). Suurin osa aineenopettajista kannatti toimintamallin käyttöönottoa. Muutama aineenopettaja ei ottanut kantaa. Kun kukaan ei vastustanut mallin käyttöönottoa, siirryttiin määrittelemään ongelmia tarkemmin ja pohtimaan luokan oppilaiden tavoitekäyttäytymistä.

Tavoitteiden muodostaminen yhdessä

Aluksi opettajat pohtivat yhdessä, mitkä olivat opetustilanteiden ja luokan työskentelytapojen suurimmat ongelmat, ja valitsivat niistä kaksi tärkeintä. Ongelmien määrä pidettiin pienenä, jotta käyttäytymisen arvioija ja oppilaat itsekin ehtisivät keskittyä toiminnan seuraamiseen. Suurimmat ongelmat muutettiin seuraaviksi tavoitteiksi:

1. Yksi puhuu, toiset kuuntelevat.
Kun on istuttu paikoilleen, oppilas hiljentyä kuuntelemaan opettajan ohjeita. Puheenvuoro pyydetään viittaamalla. Oppilas keskittyy kuuntelemaan, kun jollain toisella on puheenvuoro eli vain yksi on kerrallaan äänessä.
2. Teen tehtävät tunnilla.
Kun on ensin hiljennetty kuuntelemaan opettajan ohjeita, sitten toimitaan niiden mukaan.
3. Otetaan tarpeelliset työvälineet esille.

Opettajien koulutustilaisuus kesti noin 1,5 tuntia, ja sen aikana sovittiin yhteisestä toimintakulttuurista, arvioinnin perusteista ja palautteenannon tavoista sekä painotettiin arvioinnin johdonmukaisuuden tärkeyttä. Tämän lisäksi korostettiin, että sekä yksittäisen oppilaan että toimintamallin onnistumisen kannalta on tärkeää, että jokainen opettaja antaa palautetta. Opettajia ohjattiin antamaan kieltojen ja rangaistusten sijaan selkeitä ohjeita siitä, mitä oppilaiden toivotaan tekevän ("odota, pysähdy, kuuntele, istu, mieti, katso tarkemmin jne."). Opettajia ohjeistettiin tekemään sanktiot selväksi kaikille oppilaille, jotta jokainen varmasti tietäisi, mitä mistäkin toiminnasta seuraa (ks. Aro ym., 2003). Yhdessä sovittiin, että luokanvalvojan vastuulle jäisi toimintamallista tiedot-

taminen oppilaille. Erityisopettaja tiedotti huoltajille kirjeitse sovitut periaatteet ja käytänteet ennen toimintamallin käyttöönottoa.

Käytännön toteutusta

Luokan jokaista oppilasta arvioitiin kaikilla oppitunneilla liikuntatunteja lukuun ottamatta. Arviointi tehtiin jokaisen tunnin lopuksi merkitsemällä arviointilomakkeeseen plus- tai miinusmerkki. Yhdelle lomakkeelle mahtui luokan kaikkien oppilaiden arvioinnit tietystä oppiaineesta yhden viikon ajalta. Oppilas sai plusmerkinnän tavoitteen mukaisesta toiminnasta, miinuksen ei-toivotusta käyttäytymisestä. Kaikille oppilaille ei annettu suullista palautetta käyttäytymisestä tunnin lopuksi, mutta opettajalla oli mahdollisuus kannustaa yksittäisiä oppilaita erityisesti plusmerkinnöistä. Kaikilla oppilaille oli oikeus ja mahdollisuus nähdä tunnin lopuksi opettajan tekemä arvio käyttäytymisestäään. Aineenopettajilta kului arviointiin ja palautteenantoon 3–5 minuuttia tunnin lopuksi.

Viikon viimeisen oppitunnin jälkeen luokanvalvoja teki oppilaskohtaisen tilastoinnin plussien ja miinusten määräästä. Mikäli jollakin viikolla miinuksia oli kertynyt oppilaalle enemmän kuin kolmannes kokonaismerkintöjen määräästä, luokanvalvoja otti yhteyttä oppilaan kotiin sekä koulun oppilashuoltoryhmään. Oppilashuoltoryhmä kokoontui koululla jokaisen viikon tiistaina. Luokanvalvoja kertoi luokalle viikoittaisissa luokanvalvojan tuokioissa käyttäytymisestä tulleesta palautteesta. Näin voitiin yhdessä arvioida, oliko luokan kokonaistilanne menossa parempaan vai huonompaan suuntaan. Luokanvalvojan tuokiot kannustivat oppilaita parempaan käyttäytymiseen, ja lisäksi opettaja sai tuokion jälkeen mahdollisuuden keskustella tarvittaessa tarkemmin yksittäisen oppilaan kanssa.

sittäisen oppilaan kanssa.

Luokanvalvojan tärkeimpänä tehtävänä oli toimia luokan ”sparraajana” ja kannustajana. Hän esitteli viikoittain luokalle miinusmerkintöjen kokonaismäärän edelliseltä viikolta ja kannusti oppilaita kasvattamaan plusmerkintöjen määrää. Miinusmerkintöjen määrän vaihtelua havainnollistettiin luokalle myös pylväsdiagrammein. Luokanvalvoja palkitsi luokan muutaman kerran pienellä herkkuhetkellä hyvin menneen viikon jälkeen.

Kahdella oppilaalla ylittyi yhteydenottokriteeri 13 seurantaviikon aikana kahden kertaan. Ensimmäisen kerran jälkeen luokanvalvoja ja opinto-ohjaaja kutsuivat oppilaat ja heidän huoltajansa koululle keskustelemaan. Keskustelu oli lyhyt ja napakka (noin 20 min), ja siinä keskityttiin tekemään selväksi, että perusopetuslain mukaan jokaisella oppilaalla on oikeus työrauhaan ja jokaisella oppilaalla on velvollisuus taata tämä toisille oppilaille ja opettajalle. Oppilaille selvitettiin säännöt ja sanktiot jatkuvista työrauharikkomuksista. Keskustelussa ei puututtu muihin oppilaan koulunkäyntiin liittyviin asioihin. Tapaamisessa tehtiin selväksi, että mikäli sama oppilas tulee toisen kerran oppilashuoltoryhmään miinusmerkintöjen vuoksi, ryhmä ohjaa oppilaan koulukuraattorin luo keskustelemaan häiriökäyttäytymisen syistä ja erityisesti sen seurauksista. Tätä ennen erityisopettaja ottaa yhteyttä oppilaan huoltajiin, keskustele tilanteesta ja pyytää huoltajien luvan koulukuraattorin palveluiden käyttöön.

Oppilaiden huoltajat suhtautuivat pääsääntöisesti hyvin myönteisesti valittuun toimintatapaan. Luokan oppilaita kaksi ohjattiin intervention aikana vanhempien suostumuksella koulukuraattorin vastaanotolle keskustelemaan tuntikäyttäytymiseen liittyvistä asioista. Tämän lisäksi toinen oppilaista siirrettiin osittain

erityisopetuksen tuen piiriin yksilöllistämällä joidenkin oppiaineiden oppimäärä.

Kohdeluokalla Työrauha kaikille -mallia toteutettiin yhteensä 13 viikkoa. Interventio päätettiin lopettaa toisessa arviointikokouksessa opettajien yhteispäätöksellä kertaluonteisesti (ilman häivyttämistä), koska opettajien mielestä luokan levottomuus oli vähentynyt ja kokonaistilanne oli korjaantunut riittävän paljon. Opettajat ilmoittivat, että tarvittaessa interventio voidaan ottaa helposti käyttöön uudestaan, mutta lukuvuoden loppuun mennessä tarvetta ei ollut ilmennyt.

TOIMIJOIDEN KOKEMUKSIA TYÖRAUHA KAIKILLE -MALLISTA

Tässä artikkelissa toimintamallin tuloksellisuutta käsitellään laadullisesti opettajien näkökulmasta. Opettajien vapaat kommentit on kirjattu muistiin kahdessa arviointikokouksessa. Osa opettajista on laatinut kirjallisen palautteen. Kommentointi on ollut vapaamuotoista, eikä tässä vaiheessa määrällisen tutkimuksen mahdollistavia mittareita ole käytetty. Alla kokemukset intervention tuloksellisuudesta on jaoteltu luokanvalvojan, aineenopettajien ja rehtorin kokemuksiin.

Luokanvalvojan mukaan luokan lähtötilanne oli syksyllä varsin sekava, ja luokanvalvoja joutui tekemään paljon työtä erilaisten tilanteiden selvittämiseksi. Luokanvalvojan mukaan interventio vaikutti suureen osaan luokan oppilaista myönteisesti ja luokka rauhoittui. ”Sählärit ja varsinaiset moottorit” erottuivat selkeästi, ja luokanvalvoja pystyi kiinnittämään ensisijaisen huomion näihin oppilaisiin. Muutama oppilaaseen miinusmerkinnät eivät vaikuttaneet yhtä tehokkaasti kuin muihin, mutta heidän ympärillään ”sählävät” rauhoittuivat. Näin ollen häiriköt jäivät vaille

kaipaamaansa huomiota. Interventio helpotti luokanvalvojan työtä.

Seurannan toteuttaminen oli konkreettista ja selkeää, ja palaute seurattavista asioista oli dokumentoidussa muodossa, mikä helpotti perustellun palautteen antamista oppilaille ja vanhemmille. Luokanvalvojasta oli hyvä, että arviot oppilaan käyttäytymisestä eivät perustuneet ainoastaan omaan muistiin ja mielikuviin, vaan tilanne oli luettavissa arviointiyhteenvetoista. Intervention avulla oppilaille pystyi antamaan selkeämmin palautetta niin hyvin menneistä kuin muutosta kaipaavista asioista. Miinusten vähentymisen myötä luokanvalvoja sai tilaisuuden kannustaa erityisesti ”sähläreitä”, ja toisaalta hyvin käyttäytyvät oppilaat saivat komeasta plus-sarivistaan positiivisen palautteen.

Seurantalukokan aineenopettajien kommentit intervention tuloksellisuudesta olivat myönteisiä. Luokanvalvojan kokemus siitä, ettei interventio ollut vaikuttanut yhtä tehokkaasti kahteen eniten häiritsevään oppilaaseen, toistui aineenopettajien kommenteissa. Osa aineenopettajista raportoi luokanvalvojan tavoin, että interventio kuitenkin rauhoitti häiriköiden ympärillä olevia niin sanottuja mahdollistajia. Yleisesti ottaen seurannan toteuttaminen ei ollut tuntunut työläältä.

Aineenopettajat kertoivat kommentissaan luokan yleisesti ottaen rauhoituneen ja luokan hallinnan helpottuneen. Yksi hallinantunteen lisääntymisen maininnut opettaja viittasi luokanvalvojan esille tuomaan kokemukseen siitä, että intervention käyttöönoton myötä oma toivottomuuden tunne luokan hallinnan suhteen vähentyi ja opetukseen oli voinut aikaisemmasta poiketen ottaa myös huumoria mukaan. Osa koki jo pelkän seurantalomakkeen helpottaneen luokan hallintaa, kun lomakkeen esiin ottaminen tunnin aluksi herätteli ja rauhoitti luokkaa.

Moni opettajista sanoi luokkahengen parantuneen, mutta yksi opettaja kommentoi jälkimmäisessä arviointikokouksessa luokkahengen olevan edelleen melko huono. Yksi opettajista ei pitänyt luokkaa missään vaiheessa muista luokista erottuvana ongelmaluokkana. Koko luokan kannalta pidettiin hyvänä, että yhdelle oppilaalle oli tehty HOJKS ja hänen oppimääräänsä oli yksilöllistetty.

Yksi edellisenä vuonna luokanvalvojana toiminut opettaja oli nyt interventiossa mukana aineenopettajana. Hänen mukaansa luokanvalvojana muutos oli helpompi huomata kuin aineenopettajana. Yksi opettaja kommentoi, että luokan toiminnassa oli ainekohtaisia eroja eikä hänen opettamassaan toiminnallisessa aineessa ollut kovin suuria vaikeuksia muutoinkaan. Intervention edetessä ainekohtaiset erot miinusmerkintöjen määrässä voitiin todentaa. Miinukset näyttivät korostuvan matematiikassa, englannissa ja ruotsissa. Opettajien merkintätapojen eroja enemmän asiaa selittänee oppiaineiden asettamat erilaiset vaatimukset oppilaalle. Perinteisesti erityisesti matematiikka ja kielet vaativat tarkkaavuuden suuntaamista ja ylläpitämistä eri tavoin kuin toiminnallisemmat oppiaineet.

Yläkoulun rehtori tarkastelee toimintamallista saatuja kokemuksia johdon näkökulmasta. Koululla on nyt olemassa malli, jolla oppilaiden käyttäytymiseen voidaan puuttua ryhmätasolla. Toimintamalli kohtelee oppilaita tasapuolisesti eikä nosta yksittäisiä oppilaita ”silmatikuiksi”. Kun mallin toteuttamiseen osallistuvat kaikki kohdeluokkaa opettavat opettajat, myönteisen ja kielteisen palautteen antaminen oppilaille ei henkilöidy yksittäiseen opettajaan. Malli luokin yhteisöllisyyttä opettajien kesken, koska kenenkään ei tarvitse tuntea olevansa haasteellisen luokan kanssa yksin. Kunkin toimijan osuus on

yksinkertaisesti ja selkeästi määritelty, jolloin mallin toteuttaminen ei rasita ketään liiaksi. Rehtori kiteyttää, että ”pienistä puroista kasvaa suuri virta, jonka kulkusuuntaa jokainen pikkupuro vahvistaa”. Kotien tiedottaminen koulun käytänteestä on sujunut rehtorin mukaan hyvin.

Työrauha kaikille -mallin haasteena rehtori pitää kaikkien opettajien sitoutumista. Mikäli luokanvalvoja tai kaikki opettajat eivät sitoudu yhteisesti sovituihin periaatteisiin, prosessin eteenpäin vieminen on hankalampaa. Rehtori kertoo pohtineensa myös sitä, millä tavoin arviointikokoukset voitaisiin sisällyttää normaaliin koulutyöhön, toisin sanoen, miten opettajien tekemän työn voisi korvata. Osittaisena ratkaisuna Keuruulla on pidetty sitä, että opettajilla on ollut mahdollisuus käyttää arviointikokouksiin oppilaiden TET-jaksoilta vapautuneita opetustunteja.

Kaiken kaikkiaan Työrauha kaikille -toimintamalli tuntui opettajista hyödylliseltä. Luokan levottomuus ja häiriökäyttäytyminen vähentyivät. Erityisesti luokanvalvoja tunsu intervention olleen merkityksellinen työkalu luokan kanssa toimimisessa.

LOPUKSI

Tarkkaavuusteorioiden mukaan tehokkaimpia interventioita ovat ne, joissa käyttäytymiseen puututaan aluksi melko tiukasti, välittömästi ja konkreettisin sanktioin ja puuttumista lievennetään vähitellen (Aro ym., 2001). Kun luokassa on tarkkaavuushäiriöisiä lapsia, ovat opettajan luomat tarkat ja pysyvät säännöt entistä tärkeämpiä. Koulun yleiset säännöt ja käytännöt sekä luokan rutiinit ja opitut tavat ohjaavat lapsen toimintaa ja tukevat hänen tarkkaavaisuuttaan. Sääntöjen ohel-

la tarvitaan myös toimivaa ja tehokasta palautejärjestelmää. Aro kollegoineen (2001) korostaa, että mitä selvemmin opettajan antama palaute liittyy oppilaan käyttäytymiseen ja mitä välittömämmin se annetaan, sitä tehokkaammin se vaikuttaa käyttäytymiseen.

Kouluissa on perinteisesti ratkottu käyttäytymisen ongelmia yksilökeskeisillä lähestymistavoilla. On kuitenkin olemassa näyttöä siitä, että vaikuttavuuden tehostamiseksi kouluissa ilmeneviin työrauha-ongelmiin ja käyttäytymisen pulmiin tarvittaisiin myös laajempia, koko luokka- ja kouluyhteisöä koskevia lähestymistapoja. Ryhmä- ja yhteisötasolle kehiteltyjen interventioiden avulla on tutkimusten mukaan mahdollista vaikuttaa koko sosiaaliseen ilmapiiriin ja kontekstiin, ei ainoastaan yksittäisiin ongelmatapauksiin (ks. Brownell & Walther-Thomas, 1999; Hunter, 2003).

Toimintamallin tutkiminen, kehittäminen ja soveltaminen

Työrauha kaikille -malli palkittiin Niilo Mäki Instituutin järjestämässä Hyvä käytänne -kilpailussa parhaana innovatiivisena työkäytänteenä (3.9.2010). Opetushallitus rahoittaa parhaillaan mallin kehittämistä ja levittämistä Keski-Suomen ja Itä-Suomen KELPO-kehittämisverkostojen kautta. Niilo Mäki Instituutti hallinnoi ja organisoii hanketta, jossa kerätään tutkimustietoa Työrauha kaikille -mallin vaikuttavuudesta ja sovellettavuudesta erityyppisiin yläkouluihin. Niilo Mäki Instituutin yhteistyökumppaneita hankkeessa ovat kehittämisverkostoihin kuuluvien kuntien lisäksi Jyväskylän yliopisto ja Itä-Suomen yliopisto.

Kirjoittajatiedot:

Erityisopettaja, kasvatust. maist. Tiina Kiiski toimi Keuruun yhteiskoulun yläkoulussa ja lukiossa laajalaisena erityisopettajana Työrauha kaikille -mallin kehittämisen aikana. Tällä hetkellä Kiiski toimii Niilo Mäki Instituutissa Työrauha kaikille -mallin hankekouluttajana. Psykologi ja aineenopettaja, psykol. maist. Hannele Kärkkäinen toimii Keuruun kaupungin koulupsykologina.

LÄHTEET

- Aro, T., Närhi, V. & Räsänen, T. (2001). Tarkkaavaisuus. Teoksessa T. Ahonen, T. Siiskonen & T. Aro (toim.), *Sanat sekaisin? Kielelliset oppimisvaikeudet ja opetus kouluikässä* (s. 169). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Aro, T. & Närhi, V. (2003). KUMMI 2. Arviointi-, opetus- ja kuntoutusmateriaaleja. Tarkkaavaisuushäiriöinen oppilas koululuokassa. Jyväskylä: Niilo Mäki Instituutti.
- Brownell, M.T. & Walther-Thomas, C. (1999). Dr. Michael Rosenberg: Preventing School Discipline Problems Schoolwide (1999). *Intervention in School and Clinic*, 35, 108–112.
- Hunter, L. (2003). School psychology: a public health framework III. Managing disruptive behavior in schools: the value of a public health and evidence-based perspective. *Journal of School Psychology*, 41, 39–59.
- Michelsson, K., Miettinen K., Saresma, U. & Virtanen, P. (2003). AD/HD nuorilla ja aikuisilla. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Poikkeus, A.-M., Aro, T., Laakso, M.-L., Eklund, K., Katajamäki, J. & Lajunen, K. (2002). Ylivilkkaiden lasten vanhempien tukeminen ryhmätoiminnan avulla. *NMI-Bulletin*, 12, 22.